

ujját a hálólyukán kinyujtva: 'Huj! de hideg van ott kün.' "

A költő ezt olvashatta verse írása előtt három évvel, s beleépítette nélkülözése ábrázolásába.

Az adoma számos későbbi szövegezése ismeretes.⁹

Utóéletére érdekes adatot közöl Dömötör Sándor (levele 1967 IX. 4-ről): „1945–46-ban a szverdlóvszki hadifogolytáborban együtt voltam — többek közt — Dobi Géza iparfelügyelővel. Egy régi kastély tánctermeiben voltunk elszállá-

solva, amelyet egy kis kályha fűtött: a terem hőmérséklete és a künti hőmérséklet közt talán semmi különbség sem volt. Dobi ágya az ablak mellett volt. Egy ablakszem ki volt törve és ronggyal bedugva, ami elég gyakran kiesett. Dobi reggelenként felült az ágyán, vacogva körülnézett és kidugta az ujját a lyukon, amelyen áramlott a hideg befelé és így szólt: — Juj, de meleg van odaki!... Ezt majd minden reggel megjátszotta.”¹⁰

SCHEIBER SÁNDOR

Egy szatmári históriás ballada

Az *Ethnographia* 1966. évi (LXXVII. évf.) 2. számában (254–265.) ERDÉSZ Sándor hosszabban foglalkozik egy szatmári históriás balladával (A penyigei históriás ballada). Fel szeretném hívni a figyelmet arra, hogy a ballada egyik variánsát a közelmúltban már közöltem, éppen a szatmári területek néprajzával foglalkozó írásomban. A könnyen hozzáférhető munkában a következőket mondom: „A Szamos, a Tur árvízjárta területeit nehéz volt művelni. Gyakran megtörtént, hogy a kévéket, keresztekét elvitte a víz. Panyolán 1913-ban és 1914-ben olyan vizes volt a határ, hogy ajtót és szekéroidalt vittek ki, s ezen kötötték meg a kévéket, a búza-keresztekét pedig szánon húzták haza. Ha a vizek miatt kevés kenyérnekvaló termett, a századforduló táján tengelyen darabos sőt hoztak Máramarosból, s vitték tovább a Nyírbe, ahol gabonát kaptak érte. A penyigei határban akkora állóvizek voltak, hogy ezek egyikébe, a Szenkébe, nyár idején — amikor hajón akartak evezni rajta — kilenc lány belefulladt. A Szamos mentén rövid kis balladát énekelnek az esetről:

*Szatmár megye Penyige községbe,
Kilenc leány beleholt a vízbe,
Szenke vize apadj ki, száradj ki,
De sok unya könnyét te csaltad ki.*

*Kilenc kislányt viszi a víz, viszi,
Szeretője a tulsó partról nézi,
Gyere babám, ne hagyj belehalni,
Gyenge testem a halnak megenni.*

„A vízbefúltak egy részét kenyérral is keresték. A néphit szerint a vízbevetett kenyér ott kóvályog, ahol a holttest úszik.”

(GUNDA Béla: *Néprajzi gyűjtőúton*. Debrecen 1956. 103., Szamos menti lankák c. fejezetben).

FARKAS József *Az úttörőszervezetek és a néphagyomány* című, figyelmet érdemlő, a néprajzi adatok gyűjtésére buzdító, szintén még ERDÉSZ Sándor dolgozata előtt megjelent szabolcs-szatmári írásában (*Szabolcs-Szatmár megyei úttörő híradó*, 1957. 5. sz.) elmondja, hogy a kocsordi úttörők jónéhány variánsát gyűjtötték össze ennek a balladának. Az egyik változatot le is közli:

*Szatmár megye Penyige községbe,
Kilenc kislány lement a Szejkére,
Beleültek a hajó torkába,
Elmerültek a Szejke habjába.*

*Viszi a víz hej de nagyon viszi,
Szeretője a partjáról nézi,
Gyere babám ne hagyj belehalni,
Gyöngye testem a halnak megenni.*

*Nézlek babám, de hiába nézlek,
Nem való vagy te ilyen szegénynek,
Mert én szegény, te meg nagy gazdag*

*vagy,
Így hát babám nem hozdám való vagy.*

*Megkondul a penyigei harang,
Húzza aztat kilenc jehér galamb,
Most húzzák az utolsó verseket,
Kilenc anya szíve majd meg reped.*

*Kilenc kislány gyászos koporsója,
Egy udvarba sorba le van rakva,
Gyertek elő híres penyigei lányok,
Koporsókat könnyel locsoljákot.*

A ballada négy soros változatát „helyi história”-nak tartva az *Ethnographiában*

⁹ DÖMÖTÖR Sándor: *Cigányadomák*. Ethn. XL. (1929), 93. No. 140. A forrásul megjelölt helyet nem említi, s Petőfit nem idézi.

¹⁰ Távolorbóbbi változata: KONSZA Samu—FARAGÓ

JÓZSEF: *Háromszéki magyar népköltészet*. Marosvásárhely é. n. 183. No. 118. Ezzel megegyező ukrán variánsa: DÖMÖTÖR A.: *Fabula* VI. (1964) 88. Német párhuzama: KRAUSS F. S.: *Zigeunerhumor*. Leipzig 1907. 210—211.

SZENDREY Zsigmond is közölte (XXXVIII. 1927. 224.). Ugyanő ezt a rövid szöveget *A szatmármegyei nép költészete* c. összefoglalásában (*Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. e. vármegyék*, 1924—1938. Budapest 1939. Szerkesztette FÁBIÁN Sándor) is közzétette.

A balladával hosszabban foglalkozik

KERÉKGYÁRTÓ István volt tanítványom is *Szatmári népballadák* c. szakdolgozatában, — tíz hosszabb-rövidebb variánsát közölve a balladának. Erre a szakdolgozatra felhívtuk ERDÉSZ Sándor figyelmét, s legalább magát a szakdolgozatot a ballada kutatástörténete szempontjából érdemes lett volna megemlítenie.

GUNDA BÉLA